

VERSTREKKING VAN TANDHEELKUNDIGE HULP AAN ON^s EN MINVERMOGENDEN

DOOR

DR. C. v. D. HOEVEN. *)

Gaarne voldoe ik aan de uitnoodiging der Rotterd. Tandheelkundige Vereeniging, om in 't kort het vraagstuk van het verstrekken van tandheelkundige hulp aan on^s en minvermogenen met U te behandelen. De tandheelkundigen zijn reeds heel lang met dit vraagstuk bezig, zonder tot nu toe tot een bevredigende oplossing te zijn gekomen. Wij tandartsen gevoelen reeds lang, dat ons vak nog veel te veel luxe^svak is, en dat het als een blaam op ons vak moet aangemerkt worden, dat behoorlijke tandheelkundige hulp niet bereikbaar is voor iedereen, die er behoefte aan heeft. Elke mensch, van den allerarmsten tot den meest vermogenden, behoort in de gelegenheid gesteld te worden, behoorlijke medische, dus ook behoorlijke tandheelkundige hulp te verkrijgen, als de behoefte zich voordoet. Het verschil in den aard van de hulp mag alleen gelegen zijn in meer of mindere luxe, die vooral bij tandheelkundige hulp al of niet kan aangewend worden. In dit opzigt staat tandheelkundige hulp op gelijke lijn met andere medische hulp. Ook daarbij kunnen de on^s en minvermogenen niet eischen, dat ze in prachtige spreek^s en operatiekamers ontvangen en behandeld worden. Voor tandheelkunde geldt dit daarenboven nog voor de hulp zelf, die meer of minder aan schoonheidsbegrippen kan

---

*) Voordracht gehouden op 7 Jan. 1918 bij de opening der tandheelkundige kliniek van de Rotterd. Tandh. Vereeniging.

voldoen en daardoor meer of minder kostbaar kan gemaakt worden. Evenwel moet steeds elke medische en dus ook elke tandheilkundige hulp voldoen aan één eisch, n.l. doeltreffendheid voor de gezondheid van hem of haar, die hulp zoekt. Nu is er in den tegenwoordigen tijd wel niemand meer, die in twijfel zou durven trekken, dat een goed functioneerend kauwapparaat en een gezonde mond noodig zijn voor het behoud van een goede gezondheid. Iedereen weet, dat de spijsverteering in de mondholte begint. Daar moeten de spijsen behoorlijk verkleind, innig met het speeksel en het slijm van den mond vermengd en door de fermenten van het speeksel in andere stoffen omgezet worden, ten einde ze geschikt te maken tot doorvoer naar de maag ter verdere ontleding. Gebeurt dit niet naar behooren, dan gaat een deel van het voedsel ongebruikt verloren. Men moet zich niet voorstellen, dat de maag de functie van de mondholte geheel kan overnemen. De maag heeft nu eenmaal geen tanden en het ingeslikte speeksel is te veel verdund en met andere stoffen vermengd, om in de maag dezelfde werking te kunnen uitoefenen als in de mondholte. Wel zal een gezonde maag door overmatigen arbeid *veel* kunnen doen, wat in de mondholte eigenlijk had behooren te geschieden; maar nooit alles, om de eenvoudige reden, dat dit orgaan daarop niet is ingericht. Hieruit wordt dan eensdeels verklaard, hoe zoo ontzaglijk veel menschen met een slecht kauwapparaat en een ongezuiverde mond rondloopen, zonder dat voorloopig oogen-schijnlijk hunne gezondheid daaronder lijdt. Wanneer echter later maag- of darmstoornissen, bloedarmoede of bloed-ziekte, nerveuse stoornissen, stofwisselingsziekte, gevoel van algemeene loomheid, rheumatische aandoeningen optreden, dan zal niemand ooit in cijfers kunnen uitdrukken, in hoeverre jarenlange veronachtzaming van een voor de spijsverteering noodig orgaan deze ziekten mede veroorzaakt of verergerd heeft. Maar het gezond verstand zegt, dat zulk een invloed niet onbelangrijk kan zijn. Bedenken

wij toch nog eens, dat de mensch niet minder dan zes speekselklieren en een ontelbaar aantal kleinere slijmklieren gekregen heeft en niet minder dan 32 tanden en kiezen, tot een fraai harmonisch geheel opgesteld. Vele malen moeten we, zelfs nog van medici, vernemen, dat de invloed van een slecht gebit op de spijsverteering niet belangrijk is; maar is het niet belachelijk om te veronderstellen, dat zulk een samengesteld geheel van verrichtingen zonder belangrijk nadeel voor het lichaam ongebruikt zou kunnen blijven? Evenwel met buitenwerkingstellen van het kauwapparaat en de speekselfunctie is al het nadeel nog volstrekt niet afgeloopen. Het grootste nadeel voor de gezondheid bestaat mijns inziens in het gevolg van een slecht gebit, n.l. in het steeds daarmee gepaard gaan van een onzuiveren, ontstoken mond. Verreweg de meeste ontstekingen van het slijmvlies van den mond worden veroorzaakt door carieuse tanden of door tandsteenafzettingen aan de tanden. Deze ontstekingen zijn weer oorzaak voor de vermenigvuldiging van talrijke bacterien van allerlei soort, die, door opname vanuit het zieke slijmvlies in het bloed, allerhande ziekten kunnen veroorzaken en dit ongetwijfeld heel dikwijls doen.

Zoo vinden we in den onzuiveren mond eene groote vermenigvuldiging van tuberkelbacillen, diphteriebacillen, pneumococcen en streptococcen, waarmede het lichaam zoo vaak wordt geïnfecteerd, zonder dat men den oorsprong altijd kan nagaan, maar waarvan men meer en meer tot de overtuiging komt, dat de mondholte dikwijls de besmettingsbron is. Verder wijs ik U op de kwaadaardige anginae, die dikwijls ernstige ziekten kunnen te voorschijn roepen, op de rheumatische aandoeningen, die in den laatsten tijd ook vaak als eene infectie van uit den mond worden beschouwd. Genoeg om U te overtuigen, dat zieke tanden en als gevolg daarvan een onzuivere mond, een uiterst nadeeligen invloed op de gezondheid, ja zelfs den dood ten gevolge kunnen hebben.

Men zou de tegenwerping kunnen maken, dat vele ouden van dagen in 't geheel geen tanden meer hebben en toch gezond kunnen zijn. Dit is juist en te verklaren uit het feit, dat de stofwisseling op hoogen leeftijd zoo gering is, dat het lichaam met verminderde functie der organen nog heel goed uitkomt. Daarbij bedenke men, dat een tandelooze mond steeds een zuivere mond is; één factor, die ik boven reeds noemde als de hoofdfactor van den nadeeligen invloed op de gezondheid, bestaat dan bij die tandeloozen niet. Dat echter de mensch in de kracht van zijn leven het ook zonder tanden zou kunnen doen, mag men uit den welvarenden toestand van dergelijke oudjes niet besluiten.

Terwijl voor andere analoge specialistische vakken als oogziekte, neus-, keel- en oorziekten wel voldoende hulp te verkrijgen is voor de on- en minvermogenden, is dit voor tandheelkunde niet het geval.

Waarom moet dit worden toegeschreven? Ten eerste aan de enorme verbreiding der tandziekten, ten tweede aan de tijdroovende behandeling van vele tandziekten en ten derde aan de niet onbelangrijke materiaalkosten, in vele gevallen aan de behandeling van tandziekten verbonden. Laten we deze drie punten in het kort even nader bezien.

Uit de statistieken blijkt, dat ongeveer 90 % van alle menschen meer of minder tandheelkundige hulp noodig hebben. En aangezien tandlijden verraderlijk begint, zonder eenige waarschuwing van pijn of ongemak, zou ieder mensch, naar gelang van de gesteldheid van zijn gebit, één of tweemaal per jaar zijn tanden door een deskundige moeten laten nazien. Het onderzoek door de Haagsche Tandheelkundigen verricht, omtrent de verspreiding van het tandbederf onder de gemeente-schoolkinderen, dat over 19000 kinderen liep, bracht aan het licht, dat meer dan 15000 kinderen behandeling noodig hadden en dat bij hen niet minder dan 37000 vullingen gemaakt moesten worden. Voeg hierbij nu de behandeling van de on- en minvermo-

gende personen vóór en na den schoolplichtigen leeftijd, waarbij men dan ook rekening moet houden met het verwaarden en plaatsen van kunsttanden, dan begrijpt ieder, dat het voor de tandartsen onmogelijk is om bij hunne gewone praktijk (die ook al zooveel tijd kost, omdat de welgestelden nog meer aan tandbederf lijden dan de on- en minvermogenden), al dat werk kosteloos of zoo goed als kosteloos te verrichten. Analoge ziekten van het oog, neus, keel of oor eischen in de verste verte niet zooveel behandeling als de tanden. Over de tijdroovende behandeling van vele tandziekten en de niet onbelangrijke materiaalkosten aan vele behandelingen verbonden, behoef ik niet verder te bespreken. Zoo goed als ieder uwer weet dit bij ervaring.

In verband hiermede kan men de vraag stellen: zijn de honoraria der tandartsen niet uittermate hoog? Is dat niet een reden, waardoor ons vak, meer dan strikt noodig is, een luxe-vak blijft? Het is voor iemand van het vak moeilijk hierover tot niet-tandheerkundigen te spreken; maar ter overdenking wil ik toch enkele opmerkingen maken.

1°. De goede tandheerkundigen, en alleen hunne honoraria zijn in de oogen van het publiek soms bovenmatig hoog, hebben een langen studietijd achter den rug. Vroeger moest men zich daarvoor zelfs naar het buitenland begeven; en thans heeft men toch hier te lande, na afloop van H. B. S. of gymnasium, minstens 4 jaar noodig aan het instituut te Utrecht. Alvorens een tandheerkundige een winstgevende praktijk opgebouwd heeft, begint hij tegen de 30 jaar te loopen;

2°. hebben de tandheerkundigen een dure installatie noodig en moeten zij, om kans te hebben een goede praktijk te krijgen, op een goeden stand wonen;

3°. zijn alle materialen duur en laten de technici zich goed betalen. Goede technici zijn schaarsch;

4°. is het beroep vermoeiend. Door dag in dag uit nauwkeurig en subtiel werk te verrichten en door den om-

gang met angstige en nerveuze patienten, wordt veel van den tandarts gevegd. Daarbij komt het staande werk en het gebonde-zijn om binnenshuis te werken, wat de gezondheid op zwaren proef stelt. Een feit is dan ook, dat niet weinigen onder de tandartsen met een drukke practijk zenuwziek worden of aan maag- en darmstoornissen gaan lijden. — Het aantal jaren, dat een tandarts met drukke practijk zijn volle werkkraft behoudt, is dan ook over het algemeen niet groot.

Dit alles spiegelt zich af in de financieele resultaten, die de tandartsen bereiken. Voor hun arbeid worden zij behoorlijk gehonoreerd, maar buitensporig is dat niet; dan zouden er veel meer kapitalisten onder ons zijn. Langzamerhand is het aantal tandartsen ook zóó groot geworden, dat overmatige honoraria door de concurrentie niet zouden kunnen worden gehandhaafd.

Uit het voorgaande meen ik te mogen besluiten, dat de honoraria der tandartsen niet aansprakelijk gesteld mogen worden voor het feit, dat de tandheekkunde een luxe-vak is.

Langzamerhand komt in Nederland een behoorlijk aantal tandartsen, die beseffen, dat het behoud van de natuurlijke tanden en het bezit van een zuiveren mond voor de gezondheid eene vereischte is. Het moet en zal nog beter worden, zoodra het onderwijs in ons vak nog meer naar de tegenwoordige eischen wordt ingericht; maar daaraan wordt van vele zijden gewerkt en binnen niet al te langen tijd zal dat in orde komen. Voor de welgestelden is inderdaad in ons land behoorlijke tandheekkundige hulp te verkrijgen. De moeilijkheid is alleen gelegen in het verkrijgbaar stellen van voldoende tandheekkundige hulp voor de minder welgestelden en de onvermogenen.

Onder de minder welgestelden reken ik de gezinnen met een talrijk kroost en een beperkt inkomen, die zoo ongeveer kunnen rondkomen, maar die onmogelijk het gewone honorarium van den tandarts kunnen betalen. Zulke

gezinnen moeten thans hun gebit wel verwaarloozen. Enkele tandartsen trachten dergelijke gezinnen te helpen door hun tarief belangrijk te verlagen, maar men begrijpt, dat dit van den tandarts niet meer te vergen is, zoodra zijn practijk onder de meer gegoeden al zijn tijd in beslag gaat nemen.

Zulk een philantropie kan op den duur niet van onzen stand gevergd worden; dit zou een ongezond standpunt zijn. Er behoort in elke stad een gelegenheid te bestaan, waar bovenbedoelde minder welgestelden hulp kunnen vinden, zonder dat zij bij onbevoegden of bij knoeiers terecht komen.

Het best kan dit bereikt worden door een combinatie van tandartsen, die het nog niet al te druk hebben en die eene inrichting maken om dergelijke personen te helpen. Zoodra de aan die inrichting verbonden tandartsen een hooger vlucht nemen, hun practijk zich meer onder de gegoeden uitbreidt, staan zij hun plaats aan anderen af.

Een inrichting nu als bovenbedoeld, bestaat nog niet in ons land. In den Haag bestaan er plannen zoo iets te maken en ik ben overtuigd, dat zulk een stichting in een groote behoefte zal voorzien, dat zij voor de jonggevestigde tandartsen een aardige tegemoetkoming in hunne verdienste zal kunnen zijn, dat zij voor vele mindergestelden de gelegenheid zal openen om hun gebit te doen verzorgen en dat zij de onbevoegde uitoefening der tandheelkunde zal tegengaan.

Dergelijke hulp is in nog grootere mate noodig voor de onvermogenen. Zij kunnen vaak in het geheel niets afzonderen voor tandheelkundige hulp en moeten dan terechtkomen bij hun fondsdokter, die niets anders kan doen dan de tand of kies, die op het oogenblik van hun bezoek pijn doet, te verwijderen.

Het is inderdaad een zeer groote verdienste van de Rotterd. Tandheelkundige Vereeniging, dat zij eene inrich-

ting opent, waar de on- en minvermogenden behoorlijk geholpen worden. Men behoeft zich echter maar even de cijfers, die ik U straks noemde omtrent het Haagsche onderzoek, in de gedachte terug te roepen, om te beseffen, dat ééne inrichting van dien aard slechts voor een zeer klein deel in de behoefte aan tandheelkundige hulp kan voorzien. En het is van de leden der vereeniging niet te vergen, dat zij nog meer van hun kostbaren tijd opofferen voor het algemeen belang en in andere stadsgedeelten dergelijke inrichtingen gaan openen.

Als voorbeeld van behoorlijke tandheelkundige hulp aan on- en minvermogenden en ter opwekking en propagandeering voor die hulp onder het volk is de polikliniek der Rotterd. Tandheelkundige Vereeniging prachtig, maar niemand mag en zal er van verlangen, dat daarmede het vraagstuk van tandheelkundige hulp aan on- en minvermogenden in deze stad is opgelost. Hoe komen we nu uit de moeielijkheden om de on- en minvermogenden behoorlijk te helpen, niettegenstaande de bezwaren, die ik opgenoemd heb? Het antwoord daarop is eenvoudig: door twee middelen: 1e, door het tandbederf onder de on- en minvermogenden zeer vroegtijdig te bestrijden, dus door geregelde inspectie en geregelde behandeling van het kind en ten 2e, door gezonde begrippen te verspreiden omtrent voorkoming van tandziekten.

Ik kan heden avond niet uitvoerig zijn over de middelen, die ons ten dienste staan om tandbederf te voorkomen. Het onderwerp is daarvoor te uitgebreid. Ik wil alleen als mijne overtuiging uitspreken, dat het tandbederf zoo goed als geheel kan voorkomen worden, wanneer men van jongsaf het dieet daarop inricht. Als men weet, dat het tandbederf ontstaat door ontkalking van het email door zuren, gevormd uit gistende koolhydraten, die tusschen en op de tanden blijven zitten, dan begrijpt men, dat door doelmatig kiezen der spijzen en door doelmatige opvolging in het gebruik der spijzen, buitengewoon veel kan bereikt worden ter voor-

koming van deze ziekte. Dat tot nu toe in deze richting nog zoo weinig bereikt is, ligt aan onbekendheid van dit feit bij het publiek en aan de bekende moeilijkheid om het publiek te overtuigen van de noodzakelijkheid, om ingewortelde verkeerde gewoonten van voeding, die daarenboven vaak tot de genotmiddelen behooren, te veranderen.

Ik ben er dan ook van overtuigd, dat wijziging in deze gewoonten slechts heel langzaam en ten deele zal doordringen; maar dat, als eenmaal de juiste wegen zijn gevonden en geopend om deze begrippen reeds bij het kind ingang te doen vinden, er wel iets ter voorkoming van tandbederf bereikt zal worden.

Ook het tweede middel, dat ons ten dienste staat en dat met volkomen zekerheid alle nadeelige gevolgen van het tandbederf zal opheffen, als het goed wordt toegepast, ligt in ons land nog geheel braak.

Dit middel bestaat in de regelmatige inspectie van den mond der schoolkinderen en de behandeling in z.g. schooltandklinieken, die *in of vlak bij* de school worden ingericht, zoodat het kind vanuit de klasse zonder begeleiding en zonder veel tijdverlies, geholpen kan worden.

Deze schooltandklinieken bestaan reeds lange jaren in het buitenland. Zij behoeven voor de exploitatie geen groote kosten van overheidswege mee te brengen, wanneer men de kinderen, die iets betalen kunnen, eene kleinigheid in de kosten laat bijdragen.

Het eenige goede en doeltreffende systeem van deze schooltandklinieken is: behandeling in of vlak bij de school. Zoodra we daarvan afwijken en de behandeling in een centraal punt willen doen plaats vinden, krijgen we te kampen met allerlei moeilijkheden, waardoor de algemeenheid en daardoor de doeltreffendheid der behandeling belangrijk geschaad wordt. Tijdverlies voor de kinderen, tijdverlies voor de begeleiders der kinderen en vooral het gemis van pressie op de kinderen door middel van het schoolhoofd, zijn even zoovele redenen om het systeem te

doen mislukken. Enkele kinderen zullen gehoor geven aan den oproep van den tandarts, die de inspectie der monden heeft gehouden; de meesten niet. Geheel anders is dat, wanneer de onderwijzer volgens het lijstje, hem door den tandarts verstrekt, ieder half uur één der kinderen ter behandeling vrijaf geeft. Alleen op die wijze kunnen we bereiken, dat alle kinderen, wier ouders zich tegen de behandeling niet verzetten (en dat aantal zal wel niet groot zijn) met een gezonden mond de school verlaten. We zien dan aanstonds in, dat de behandeling van de on- en minvermogenden na den schoolplichtigen leeftijd veel eenvoudiger is geworden. Geen verwaarloosde toestand meer, zooals thans, waaraan de tandartsen slechts hier en daar wat hulp kunnen verschaffen in dringende gevallen, maar dien ze thans onmogelijk voor de on- en minvermogenden bevredigend in orde kunnen maken.

We mogen veronderstellen, dat de meeste kinderen, die gedurende hunne schooljaren de gewoonte hebben aangenomen om hun mond regelmatig te laten nazien en behandelen en hun mond hebben leeren reinigen, die gewoonte ook na den schoolplichtigen leeftijd zullen volhouden, wanneer hen daartoe maar de gelegenheid geschonken wordt.

En daartoe dienen dan de klinieken, zooals thans de Rotterd. Tandheelkundige Vereeniging heeft opgericht en de tandheelkundige afdeelingen der fondsen. Verreweg de meeste fondsen zijn thans niet behoorlijk ingericht op conserveerende behandeling van het gebit hunner leden. De behandeling bestaat in hoofdzaak nog slechts in de verwijdering der pijnveroorzakende kies of tand.

Dat reeds thans, nu er nog geen schooltandklinieken bestaan en van grondige behandeling der gebitten van de on- en minvermogenden nog geen sprake kan zijn, toch ter propageering van tandheelkundige hulp onder het volk reeds iets te bereiken is, bewijst de inrichting van de tandheelkundige afdeeling van het Nuts-Ziekenfonds te 's-Gravenhage. Met geringe financieele offers van het fonds wordt

den leden, die prijs stellen op het behoud hunner tanden, daartoe gelegenheid gegeven.

Het zal verwondering wekken, dat in Nederland nog altijd geen schooltandklinik is opgericht, te meer als ik U meedeel, dat door de tandheerkundigen daarop reeds jarenlang bij de gemeentebesturen is aangedrongen. De Rotterdamsche Tandheerkundige Vereeniging heeft zich daartoe hier ter stede reeds veel moeite gegeven, evenals de Amsterdamsche Tandheerkundige Vereeniging voor hare gemeente.

De Nederlandsche Vereeniging ter Bestrijding van het Tandbederf heeft herhaaldelijk voor het geheele land pogingen gedaan door verspreiding van circulaire, brochures, schoolplaten enz., om de autoriteiten op het nut en de wenselijkheid van de oprichting van schooltandklinieken te wijzen. Alles tevergeefs. Wij blijven stooten tegen een onverzettelijken muur. Toch wanhopen we niet. Een goede zaak, als deze, moet er komen, zoodra onbekendheid ermede maar overwonnen is en het besef van het nut ervan maar voldoende is doorgedrongen, zoowel tot de overheid van stad en land als tot het publiek.

Wanneer ik met de bespreking van heden avond al weer iets heb mogen bijdragen, om het besef van de noodzaakelijkheid van de oprichting van schooltandklinieken te verlevendigen, reken ik, onder dankzegging voor Uwe welwillende aandacht, mijne moeite ten volle beloond.
